

INNEHÅLL

1	Förord	sid 1
2	Alanäs nya kyrka, ur Jämtlands Tidning	sid 1
3	Kantat vid kyrkinvigningen av Sigvard Arbman	sid 4
4	Programmet vid invigningen	sid 6
5	Det inmurade dokumentet	sid 7
6	Alanäs kyrkas arkitekt död	sid 11
7	Korta anteckningar om Alanäs kyrka	sid 11
8	Pelle Olsson ritlar	sid 14
9	Pelle Havne - den ärlige och sanne konstnären	sid 15
10	Pelle Havne - är han en av de bortglömda?	sid 18

FÖRORD

Detta häfte kommer huvudsakligen att handla om Alanäs nya kyrka. Kyrkan började byggas år 1924 och invigdes den 8 juli 1928 av biskop Lönegren.

Kyrkans arkitekt var intendenten vid Kungl. Byggnadsstyrelsen G Hermansson, och byggmästare var Per Persson och Olle Berg i Strömsund.

Den som är lycklig ägare till Jämten årgång 1928 har där fotografier av kyrkan både in- och utvändigt. Där finns också avbildningar av takmålningarna samt av altartavlan målad av Pelle Havne, konstnär från Havsnäs.

Den gamla kyrkan var så murken och bristfällig, att man måste riva den. Det har berättats att man måste sätta upp stöttor, så att kyrkan inte skulle rasa. Rivningen skedde sommaren 1930. Vapenhuset och nedre delen av tornet fick vara kvar och inreddes till gravkapell. En häck planterades längs den gamla kyrkogrunden för att markera kyrkans plats och form. Området innanför häcken uppläts till familjegravar.

Alanäs första kapellkyrka började byggas 1807. Byggmästare var Erik Nilsson från Avaträsk i Dorotea. Men tornet byggdes inte förrän 1839 av byggmästare Erik Ersson från Svanabyrn i Dorotea.

Alanäs kyrka

Alanäs församlings gamla kyrka, som byggdes år 1808, blev med åren synnerligen bristfällig. Redan år 1893 uttalades på en kyrkostämma, att en ny kyrka måste byggas. Samma år bildades också en kyrkobyggnadsfond.

År 1906 beslöt församlingen vidtaga förberedande åtgärder för byggandet av den nya kyrkan. Planerna tog så småningom allt fastare form, och år 1911 hade intendenten i Kungl Byggnadsstyrelsen, arkitekten G Hermansson, ritningarna till den nya kyrkan färdiga. Dessa ritningar stadsfästes av Konungen den 4 juli 1913.

Det första världskriget med åtföljande dyrtid och osäkra förhållanden orsakade emellertid, att kyrkobyggnadsfrågan blev vilande en följd av år. Den 3 juni 1923 beslöt emellertid församlingen att bygga en ny kyrka i enlighet med av Konungen gillade ritningar. Samtidigt tillsattes också kyrkobyggnadsdirektionen. Året därpå började arbetena med grunden, och hösten 1925 kunde taklagsfest hållas. Efter samtliga arbetens slutförande invigdes så den nya kyrkan av biskopen i Härnösands stift den 8 juli år 1928.

Kyrkan, vars exteriör kanske verkar något ovanlig för norrländska ögon, har fått ett sällsynt vackert läge på en höjd. Den vilar på stabil grund av huggen granit. Väggarna är av spåntat timmer med liggande brädfodring utvändigt. Taket består av tjock spån, sågad av kärnfuru.

Byggnadsentreprenörer var byggmästarna Per Persson och O Berg i Strömsund.

För utformandet av kyrkans inre har den kände konservatorn och dekorationsmålaren Olof Karlsson från Fillsta svarat. Han föreslog, att föreskriven slätspontbrädfodring skulle utbytas mot furufanér. Detta förslag vann gehör, och utbytet visade sig vara verkligt lyckligt, när sedan konservator Karlsson med mästarehand framtröllade det de varma, dämpade färgernas samspel, som råder inne i kyrkan. Särskilt bör man uppmärksamma den konstnärliga behandlingen av innertaket.

I koret har konstnären på ett barnsligt naivt sätt utfört målningar med olika motiv.

De båda altartavlorna, skänkta av byns syförening, är målade av alanäsfödde konstnären Pelle Havne. Den ena visar oss Jesus och synderskan och den mindre Korsfästelsen.

Kyrkorgeln, byggd av firman Furtwängler & Hammer i Hannover, har två manualer och pedal med sammanlagt 11 register och sedvanliga koppel.

Träsniderierna i kyrkan utfördes av den 75-åriga snickarmästaren Johan Berg i Alanäset, tidigare bosatt i Strömsund.

De gamla kyrkklockorna kalla menigheten till gudstjänst även i den nya kyrkan. Lördagen den 14 november 1925 hördes deras klang för första gången från den nya kyrkans torn, då det ringdes helgmålsringning.

Från gamla kyrkan har även ljuskronorna hämtats. Den äldsta av dessa, träkronan, hade ej varit i bruk i den gamla kyrkan sedan lång tid tillbaka, men ansågs av sakkunniga särskilt värdefull, varför den renoverades och fick plats närmast koret.

Bland kyrkoinventarierna i övrigt lägger man märke till de båda sjuarmade kandelabrarna bredvid altaret ritade av kyrkoherde D T Sandell och förfärdigade av herr O Berg, Strömsund. Dopfunten framme i koret är ritad av forstmästaren Sigvard Arbman och utförd av täljsten från Frostviken.

Bland kyrkotextilierna märkas altar- och predikstolsantependierna från AB Libraria i Stockholm, kollekthåvarna, en gammal vacker vigselfäll, en mässhake, inköpt år 1855, samt en vacker dopkläanning, given som gåva nyårsdagen 1947. Även de flesta andra av de vackra textilierna ha såsom gåvor överlämnats till kyrkan.

Kyrkan har elektrisk belysning och även elektriskt värmesystem. Kostnaderna för kyrkans byggande och färdigställande uppgick till inemot 140 000 kronor, vartill kommer värdet av fritt rundvirke från boställsskogen. Till gäldande av byggnadskostnaderna erhöll församlingen ett anslag av 100 000 kronor ur Alanäs prästbords skogsmedelsfond. Detta var också synnerligen behövt, då den år 1893 bildade kyrkobyggnadsfonden endast uppgick till något över 4 000 kronor, när kyrkobygget påbörjades. Övriga skänkta och fonderade medel uppgick till ungefär 8 000 kronor. År 1930 revs den gamla kyrkan, vilken tjänat församlingen i 120 år. Tornet, vilket byggdes år 1839 av en byggmästare Erik Ersson från Svanabyrn i Dorotea församling, omändrades emellertid och inreddes till gravkapell.

Därigenom gör församlingens gamla tempel än i dag tjänst jämsides med det nya,
om vilket forstmästare Arbman sade vid invigningshögtidligheten:

Nog känna vi grannare tempelkor,
som resa sig högre från grunden.
Men denna kyrka, hur än den är,
med fel och förtjänster är den vår
med oss och vårt öde förbunden.

Ur Jämtlands Tidning lördagen den 15 mars 1947.

Kantat vid invigningen av Alanäs kyrka den 8 juli 1928

Nu sjunge klart våra klockors malm,
nu viga vi in vår kyrka.
Nu bruse i höga koraler ut
den hundraåriga segerpsalm,
som bar våra fäders styrka.

Bären, toner, till människor bud
kring nejder och skogar vida,
bud, att här är ett heligt rum,
att här bor visserligen Gud,
här höves oss lyssna och bida.

Här sile solen med signande frid
på grånade, böjda nackar.
Här söke den unge sitt bästa råd
och den vuxne en stav att stödja sig vid
i livets prövande backar.

Hävderna tälja den vandringsled,
som fäderna lade till rygga.

Först hålan, så tältet, sist kyrkan i dag.
Av senapskornet är vordet ett träd,
där himmelens fåglar bygga.

Till helgedomen i dag ha vi trätt
att sia om tider som stunda.
I andanom se vi församlingens barn
bäras till dopet på fädernas sätt,
fast tiden är annorlunda.

Vi se dem som unga gå fram till skrift
med helgade hjärtan och sinne.
Vi se, hur i livets middagssol
ett brudpar kommer att här bli gift
till delade mödor och minnen.

Omsider stå vi med själen full
av vemodstankar vid båren
och höra: "Mänskan av kvinna född, --
- av jord är du kommen." Tre skovlar mull
och tack för de flyende åren.

Det är, som vi hörde för kyrkans dörr
trampet av deras fötter,
som komma att bära oss själva ut.
Då är det, som kände vi bättre än förr:
Här har våra hjärtan rötter.

Nog känna vi grannare tempelkor,
som resa sig högre från grunden,
men denna kyrka, hur än den är,

med fel och förtjänster är den vår,
med oss och vårt öde förbunden.

Så följ vår kyrka den skiftande lott,
som varder de våra given.

Länge den dele vår fröjd och sorg,
må år ha kommit och sekler gått
den dag, då den sist blir riven.

Stå länge vår kyrka, stå stark trots allt,
hur tidernas vågor välta,
och saml alltjämt kring din vigda rund
en trogen skara, - ett jordens salt,
som icke har mistat sin sälta.

Må långt genom tiderna tonernas väg
från klockor och orgel flöda
och vittna för släkten, ej födda än,
om trogen möda och redlig håg
hos oss, som då - äro döda.

Sigvard Arbman.

Program

vid visitation och kyrkoinvigning i Alanäset den 7-8 juli 1928.

Lördagen den 7 juli

Kl 11: Ungdomsgudstjänst och visitation i gamla kyrkan. Predikan av komminister Evald Larsson, Frostviken. Altartjänst av biskopen och kyrkoherde Lund, Frostviken. Biskopssamtal med skolbarnen. Psalmboksgåva. Talrik menighet.

- Kl 16: Visitationsmiddag å Gästis för ett 60-tal gäster.
- Kl 18: Avskedsgudstjänst i gamla kyrkan. Predikan av komminister Hasselgren. Altartjänst av biskopen och kyrkoherde Sandell. Solosång av Pelle Olsson.

Söndagen den 8 juli

- Kl 10:50 Samling i gamla kyrkan. Bön av biskopen. Sv. psalmen 33:3. Procession med biskop och präster i spetsen från gamla till nya kyrkan. Under vägen sjöngs psalm 325. Vid porten till nya kyrkan bön av biskopen. Bibelord av prosten Eriksson och kyrkoherde Sandell. Kyrknyckeln överlämnades till biskopen av forstmästare Arbman. Kyrkovärden Mikael Olsson anmodades att öppna kyrkporten. Med biskopen i spetsen gick sedan processionen in i kyrkan under dämpad orgelmusik.

(Detta "program" är rekonstruerat efter några korta anteckningar av kyrkoherde Sandell.)

Det inmurade dokumentet

År 1924

Då Gustav V var Sveriges konung;

Då Hjalmar Branting var statsminister och O Olsson ecklesiastikminister;

Då S Linnér var länets hövding;

Då Natan Söderblom var Svea rikets ärkebiskop och Ernst Lönegren biskop i Härnösands stift;

Då N J Eriksson var prost i Ströms kontrakt;

Då D T Sandell var kyrkoherde och K Hasselgren komminister i Alanäs församling;

Mikael Olsson i Alanäset och J Th Nilsson i Järvsand var kyrkvårdar;

Då församlingens kyrkoråd bestod av, förutom kyrkvårdarna, förre kantorn och folkskolläraren E Blix och hemmansägaren D Zakrisson i Siljeåsen, ledamöter, samt

kommunalfullmäktigeordf W A Bergvall och hemmansägaren Lars Persson i Alanäset, häradsdomaren Per Mickelsson i Gubbhögen och skogvaktaren K Ytfeldt i Havsnäs, suppleanter;

Då folkskolläraren O A Söderberg var kantor och organist samt J A Eklund kyrkvaktare;

I det året påbörjades byggandet av denna kyrka

Ritningarna till kyrkan uppgjordes år 1911 av arkitekten Gust. Hermansson i Stockholm och stadsfästes av konungen den 4 juli 1913.

Redan år 1906 hade församlingen å kyrkstämman den 28 oktober beslutat förberedande åtgärder för byggande av ny kyrka. Den 28 juli 1907 beslöts å kyrkostämman att till Kungl Maj:t ingå med underdånig ansökan "såväl att den andel av skogsförsäljningsmedel från Alanäs prästbord, som hittills gått till lönefonden, hädanefter skulle tillerkännas församlingen som ock att av den redan befintliga lönefonden 40 000 kronor skulle utan återbetalningsskyldighet få av församlingen användas till kyrkobyggnad". Genom nådigt brev av den 2 december 1910 tillerkändes Alanäs församling för ny kyrkas byggande 40 000 kronor ur Alanäs prästbords skogsmedelsfond att utbetalas i den mån församlingen med kvitterade verifikationer styrkte arbetets fortgång.

Världskrigets utbrott 1914 med åtföljande dyrtid och osäkra förhållanden gjorde att kyrkobyggnadsfrågan förblev vilande en följd av år.

År 1920 ingav församlingen en ny underdånig ansökan om ytterligare bidrag ur skogsmedelsfonden, bl a 80 000 kronor för den nya kyrkans byggande. Genom nådigt brev den 4 maj 1923 tillerkändes Alanäs församling, utöver redan beviljade 40 000 kronor, ytterligare ett belopp av 60 000 kronor.

Alanäs församling beslöt å kyrkostämman den 3 juni 1923 att ny kyrka skulle byggas i enlighet med det stadsfästade förslaget. Och valdes en kyrkobyggnadsdirektion bestående av fem ledamöter, nämligen kyrkoherde D T Sandell och forstmästare Sigvard Arbman i Alanäset, handlanden Olof Lindström i Lidsjöberg, hemmansägaren Helmer Näsström i Alanäset och smeden Olof Norberg i Havsnäs; med tre suppleanter, nämligen häradsdomaren Per Mickelsson i Gubbhögen, kommunalfullmäktigeordf. W A Bergvall i Alanäset och skogvaktare K Ytfeldt i Havsnäs.

Den tomt varå kyrkan är uppförd förvärvades för 2 000 kronor och skänktes till församlingen av kyrkoherde Sandell, forstmästare Arbman och kommunalfullmäktiges ordf Bergvall.

I juni månad år 1923 begärdes utsyning av fritt virke från prästbordets skog för den nya kyrkans byggande. Följande vinter fälldes och framforslades virket till Trångvattnet och på våren och sommaren 1924 nedflottades timret till Flåsjön och bogserades in till Hampviken vid Alanäset, där det försågades under sensommaren och hösten.

I augusti samma år antogs byggmästaren Per Persson och snickaren Olle Berg från Strömsund till entreprenörer för kyrkobygget. Entreprenadsumman var sjuttiotusen kronor, vari ej ingick rundvirke, värmeledning, dekorationsmålning m m. Den 27 april 1924 beslöt kyrkostämman att inleda elektrisk uppvärmning och belysning i den blivande kyrkan.

Under hösten samma år göts betongundergrund, och sommaren 1925 lades granitsockeln. Grundläggare var Gustaf Falk från Frostviken, vilken även förfär-

digade gallerfönstren till källarrummen samt annat till bygget förekommande smide.

Som kontrollant vid bygget antogs i juni 1925 arkitekten Anders Ekman från Östersund.

I januari 1925 erhöles tillstånd att få använda spån i stället för tegel som taktäckningsmaterial. Kyrkan uppfördes och taket lades under loppet av sommaren och hösten 1925.

Taklagsfest för vid kyrkobygget anställda förmän och arbetare hölls i gästgivargården den 3 september 1925. Därvid avsändes till HH biskop Lönegren ett telegram, varå biskopen svarade med att önska Guds välsignelse över kyrkobygget och församlingen.

-+-

Den gamla kyrkan hade varit synnerligen bristfällig i lång tid innan denna kyrka kom till uppförande. Den 28 maj 1893 beslöts å kyrkostämman att bilda en kyrkobyggnadsfond, vartill skulle utdebiteras 150 kronor årligen samt upptagas kollektioner. Denna fond uppgick den 31 december 1924 till 4 140 kronor och 48 öre. Sedermera bildades en kyrkoprydnadsfond och en orgelfond. Den förra uppgick den 31 december 1924 till 1 350 kronor och 19 öre och den senare till 2 234 kronor och 81 öre. Dessa fonder förökades, dels genom gåvor, dels genom kollektioner.

Vid 1924 års slut uppgick Alanäs församlings folkmängd till 1 992 personer, varav 1 055 män och 937 kvinnor.

Ovan anförda dokument inmurades den 14 november 1925 i sockelstenen närmast söder om trappan till den nya kyrkans huvudingång. Det är enligt uppgift författat av kyrkoherde Sandell och slutar med orden:

Sóli Déo glória. (Gud allena äran.)

Alanäs kyrkas arkitekt död

I Stockholm avled tisdagen den 3 mars 1931 arkitekten Gustaf Hermansson 66 år gammal.

Hermansson var född i Stockholm. Han blev student 1881 samt avlade examen vid Tekniska högskolan 1885 samt vid konstakademin 1888. Efter studieresor i utlandet erhöll han första priset i tävlingen om återuppbyggandet av den under den stora branden i Sundsvall fördärvade kyrkan samt ledde arbetet med kyrkans uppförande. Han erhöll många andra uppdrag i staden, där han även var statsarkitekt. År 1897 blev den bortgångne arkitekt i överintendentsämbetet och flyttade då åter till Stockholm. Han uppgjorde ritningarna till Oscars-och Sofiakyrkorna samt ledde arbetena vid deras uppförande. Han har även ritat Gustav-Adolfskyrkan i Hälsingborg, Asmundstorps, Arvidsjaur, Alanäs, Holms och Ovikens kyrkor, en del seminarier samt många andra officiella och privata byggnader i huvudstaden och landsorten. Han var arbetschef vid uppförandet av Riksmuseets byggnader vid Freskati. År 1917 utnämndes Hermansson till intendent i byggnadsstyrelsens byggnadsavdelning. Åren 1923--1925 var han tillförordnat byggnadsråd.

Korta anteckningar om Alanäs nya kyrka

Visste du

att Alanäs blev eget kapellag under Hammerdal 1808 och 1873 annex till det nybildade Ströms pastorat,

att Alanäs blev eget pastorat 1922,

att uppförandet av den nya kyrkan tog sin början år 1924 efter ritningar av intendenten i Kungl byggnadsstyrelsen G Hermansson,

att Per Persson och O Berg från Strömsund var byggmästare,

att ingenjören A Ekman i Östersund var byggnadskontrollant,

att alla träsniderier i kyrkan är utförda av den då 75-åriga snickarmästaren Johan Berg i Alanäset, tidigare bosatt i Strömsund,

att kyrkans målning invändigt är utförd av konservator Olof Karlsson från Fillsta, vilken även uppgjort samtliga skisser och förslag beträffande målningen,

att piporgeln är byggd av firman Furtwängler & Hammer i Hannover och betingade färdig på platsen en kostnad av något över 11 000 kronor. (Beloppet är inräknat i kyrkobyggnadskostnaden),

att lördagen den 14 november 1925 ringde kyrkklockorna för första gången helgmålsringning i den nya kyrkan, sedan de under veckans lopp nedtagits från den gamla kyrkans torn och inmonterats i den nya kyrkan,

att dopfunten av Frostviks-täljsten är utförd efter ritning av forstmästare Arbman,

att altarduken är skänkt av lärarinnan Anna Hagerberg,

att konstnären Pelle Havne har målat de tvenne altartavlorna föreställande "Kristus och synderskan" samt "Korstfästelsen". Tavlorna skänktes till kyrkan av Alanäsets syförening,

att en av konstnärens systrar stått modell till synderskan,

att den gamla kyrkans ljuskronor är inmonterade i den nya kyrkan, även den äldsta kronan av trä, som länge varit ur bruk, renoverades och fick sin plats närmast koret,

att altarantependiet har skänkts av doktor och fru M Sandell. Det är utfört av AB Libraria i Stockholm, som även utfört predikstolsantependiet, bokpallsklädseln å altarbordet och kollektståvarna,

att kyrkobyggnadskommittén funnit den av kyrkostämman beslutade platsen för den nya kyrkan - mellan nya kyrkogården och skollärbostaden - olämplig. Direktionen föreslog att församlingen genom köp av W A Bergvall skulle förvärva ny tomt på näsets högsta punkt. För denna tomt hade begärts 2 000 kronor. Vid kyrkostämma den 26 augusti 1923 avslogs detta förslag. Sedan på enskild väg hopbragts 500 kronor för denna tomts förvärvande, hölls stämma den 14 oktober 1923, varvid förslaget åter föll igenom,

att kyrktomten är skänkt av trenne församlingsbor, nämligen kyrkoherde Sandell, forstmästare Arbman och kyrkofullmäktiges ordförande W A Bergvall,

att elektrisk värme och elbelysning är införd genom beslut av kyrkstämman den 27 april 1924,

att kyrkans byggande och färdigställande drog en kostnad av inemot 140 000 kronor. Värdet av fritt virke från boställsskogen är då ej inräknat. Därav har ett belopp av 100 000 kronor utan återbetalningsskyldighet beviljats församlingen ur Alanäs prästbords skogsmedelsfond. För ändamålet har även disponerats skänkta och fonderade medel till ett belopp av ca 12 000 kronor,

att mattorna i koret, som skänkts av Alanäsets syförening, är vävda av fru Linnea Hasselgren, som även vävt och skänkt altarmattan och altarringens klädsel,

att lyktan i vapenhuset är utförd i bly och antikglas och bekostad av prydnadsfonden,

att taklyktan och bordlampan i sakristian är utförda i koppar av kopparslagaren W E Bergstrand i Östersund,

att vägglampetterna och sittpallarna är ritade av kontrollanten A Ekman från Östersund,

att nummertavlans inre båge samt krönet också är ritade av Ekman. Ramverket (frukt- och lövmotiv) är ritat av Johan Berg, som även utfört skärningarna till det hela,

att bänkkronen å främsta bänkraden är ritade av konservator Olof Karlsson och skurna av Johan Berg,

att de sjuarmade kandelabrarna vid altaret är ritade och skänkta av kyrkoherde Sandell samt tillverkade av Olle Berg, som dock förfuskat det hela genom att ej göra armarna avlångt runda utan flata samt genom att göra pelare och fot klumpiga,

att kyrktuppen är ritad och skänkt av forstmästare Arbman och utförd av smeden Daniel Sjödin i Alanäset,

att kollekthåvarna är skänkta av förutvarande alanäsbor. Den ena av grosshandlare Erik Karlsson i Östersund och fru Märta Eriksson i Sollefteå. Den andra av pastorskan Anna Arnström i Östersund och fru Anna Jonsson i Torvalla,

att den nya kyrkobibeln är skänkt av 1928 års konfirmander.

Anteckningarna har av stilen att döma gjorts av kyrkoherde Sandell.

Från alanäskyrkans invigning

Folkskolläraren Pelle Olsson i Östersund, som besitter även andra konstnärliga talanger än sångarens, har här förevigat några av de mera framträdande personerna vid Alanäs nya kyrkas invigning. Vi igenkänna sålunda i övre raden från vänster kyrkoherde Sandell, biskop Lönegren och komminister Hasselgren samt i nedre raden kyrksnidare Berg, lantbrukare Bergvall och kyrkmålare O Karlsson.

Ur Jämtlands tidning.

Anm Pelle Olsson var gift med komminister Hasselgrens dotter Märta, född 1897 19/8.

Pelle Havne - den ärlige och sanne konstnären

De kulturellt och konstnärligt skapande lever bland oss, trots att de gått ur tiden. Det de lämnat åt eftervärlden vittnar om deras personlighet. Så är fallet med Pelle Havnes produktion.

Hans etsning "Främlingen på alvaret" t ex är ett skådespel. På Ölands alvar betar hästar i mängd, stora hopar. De behärskas av hjordinstinkten, och då en ensam "utböling" söker sig till dem, skyndar de att jaga bort främlingen. Det blir en vild jakt över en öde hed, som intet skydd har att bjuda den förföljde.

Jag vet inte om konstnären tänkte på att det finns en symbolik i tavlan. Pelle Havne vann berömmelse och uppskattning, men han var i många avseenden en ensam, som aldrig tyckte sej höra hemma i ett gäng. Hade han varit som folk är mest, hade han väl stannat i sin hemby, Havsnäs i Alanäs, eller valt ett yrke inom vilket han lättare kunnat finna utkomst och sluppit de svårigheter konstnärsskapet medförde.

Men han hörde till dem om vilka Dan Andersson sagt, att de valde inte yrket, utan yrket valde dem. För dessa blir kampen för tillvaron mycket hård, den gäller ofta inte blott den konstnärliga utvecklingen utan även de materiella

existensmöjligheterna. Det var väl de oerhört pressande och svåra ungdomsåren, som lade grunden till Pelles ohälsa och förkortade hans liv, varigenom ett rikt konstnärligt skapande avbröts.

Under tonåren gick Pelle ensam med drömmar, längtan och skönhetstörst. Problemen tedde sej så övermäktiga, att han tyckte sej inte orka leva. Fylld av svärmod gick han en sommarafton ner till sjön, där han skulle ta farväl av livet. Men där greps han av landskapets skönhet och kände, att det var något han inte kunde lämna. Så fattade han ett beslut: Han ville försöka att i färger fånga det han såg och förmedla det åt andra. Han hade aldrig sett ett målat konstverk. Han visste ingenting om dagrar, skuggor, perspektiv och ljusbrytning. Men han ville, han måste måla. I handelsboden köpte han linolja, zinkvitt, kimrök, Falu rödfärg och vad annars som fanns att få i färgväg. Pappkartonger fick tjänstgöra som oljeduk. Och så började han måla - på fritid. Han fick anställning i byns affärer, det gav honom inkomst. Då han efter några månader tjänat ihop till respengar och lite till, meddelade han familjen, att han skulle resa till Stockholm och lära sej måla. Det blev en stor överraskning. Men hans mamma lade i matsäck för några dagar och hans pappa erbjöd sig att skjutsa honom till Strömsund, där han kunde ta tåget till Stockholm.

Så mötte han som 18-åring huvudstaden, där livet var så helt annorlunda än i hembygden. Första året gick han på Tekniska skolan, en motsvarighet till våra dagars "Konstfack". På inrådan av skolans rektor fortsatte han i tre år i Althins målarskola, därpå hos Wilhelmssons, varpå han kom in på Konstakademin. Under de första stockholmsåren gick han i skolan om dagarna, men under många nattliga timmar gjorde han åt en konsthandlare kopior av kända konstnärer för att klara sin existens. Då och då fick han en matlåda hemifrån, men ändå hände det att han ibland fick gå utan mat. En jul hade han ett spisbrödspaket, några buljongtärningar samt 75 öre att festa på. Men under mellandagarna kom den försenade matlådan från mor och far.

En sommarferie hade han lyckats skrapa ihop respengar till en plats i Värmland. En trevlig läkarbostad blev hans första motiv, som läkaren köpte för några tior. De pengar han fick in skulle räcka till mat, husrum och andra utgifter under sommaren och innebar, att han fick leva snålt under vistelsen där. Det sista han målade var prästgården, den tavlan köpte prästen, och så fick han respengar till Stockholm.

Dukarna från Värmland var lättsålda, så framtiden tedde sej ljusare. Men han hade fått ett nytt bekymmer, håret började falla av och tänderna lossnade. Han blev tvungen att rådfråga läkare

- Var har ni varit? Vad har ni ätit? Ni lider ju av svår skörbjugg, förklarade läkaren efter undersökning.

Så småningom förbättrades hans situation, och år 1921 kunde han resa till Paris och studera. Efter en sommarvistelse i Spanien och Italien återvände han till Paris hösten 1922. Ett par nordiska kamrater kom för att se hans nya dukar. De berättade skrytsamt, att de lämnat arbeten till höstsalongen, och de var säkra om att få dem utställda.

- Men du har nog ingen chans att få komma med där, sa den ene.

- Det är förresten försent nu att tänka på den saken, förklarade den andre, det är sista inlämningsdagen i dag.

En fransk vän, som var med, blev emellertid eld och lågor. I hast utvalde de ett par saker, och i en bil susade de fram genom Paris gator till utställningslokalen. De hann dit fem minuter innan porten stängdes.

Pelles dukar kom med på utställningen, de nordiska kamraternas refuserades.

Efter en studieresa i Tyskland och Holland kom han på hösten 1923 med på den utställning Sällskapet för jämtländsk konstkultur ordnat i Östersund.

Han ansågs genast som en lysande konstnärsbegåvning och fick en förnämlig plats bland provinsens konstnärer. Året därpå ansågs han som den höstutställningens starkaste och främsta namn.

Han gjorde nya framsteg och spände med tiden över ett stort register. Han förblev alltid ärlig och sann i sin konst. Som människa var han en av de allra finaste jag mött.

Birgit Magnusdotter-Hedström

Pelle Havne - är han en av de bortglömda?

Jag stannade helt abrupt framför några konstverk i det på konstverk rika hemmet. Det var något som slog mig, något av ett möte med det förgångna. Eller kanske mötet med en bortglömd. Ett illa behandlat geni?

En tavla i dämpade färger föreställde ett avsnitt av Ölands alvar. En annan visade en grupp betande renar. En tredje ett blommande spanskt eller italienskt motiv. Alla tre tavlorna var signerade Pelle Havne. Och alla hade de något gemensamt i färgspelet, stämningen, känslan. Jag frågade var tavlorna kommit ifrån? Ingen kunde ge besked. Det var arvegods. Och konstnären, var det någon, som visste något om honom? Nej, han var helt okänd eller bortglömd.

Jag har sen frågat en del människor om denne konstnär. Nej, något klart besked har jag inte fått. Själv mötte jag honom aldrig, men jag vet, att han alltjämt har släkt i Jämtland, att det finns konstverk av hans hand både på Läns museet och i enstaka jämtska hem.

Men det finns någon likväl, som har personliga minnen av denne tystlåtna, tillbakadragne, i anden märklige man. En av dem är fru Birgit Hedström, numera bosatt på Grenholms herresäte i Skärblacka, och inte minst J W Strömgren i Tandsbyn, som kommer från samma by som Havne, nämligen Havsnäs i Alanäs socken.

Av dem har jag fått veta en hel del. Bland annat att Pelle ursprungligen hette Persson, son till lantbrukaren Karl S Persson. Efter fädernebyn tog Pelle omsider sitt namn och hembyn lämnade han i unga år för att studera till konstnär. Det har berättats, att den drömmande, litet världsfrånvände pojken började måla på pappskivor med sådana färger, som han kunde köpa i handelsboden därhemma. Men detta kladdande tillfredsställde honom inte. Han måste ut i världen, och med ett matspann fylld med smör, rågbröd och ost reste han dristigt nog till Stockholm vid 18 års ålder. Kom in på Tekniska skolan 1911 och sedan på Althins målarskola, där han stannade i tre hela år.

Ett par år gick han på Wilhelmssons målarskola och fick sedan under ett par år kvällsundervisning av nämnda Wilhelmsson på konsthögskolan. Det var en tid av otroliga försakelser. Han måste utföra hantverksmässiga arbeten, såsom kopieringar, textningar och dylikt för att få pengar till husrum och mat. Under en sommar sökte han sig till Värmland, där han målade av läkarbostaden och sedan prästgården och fick på det sättet några kronor, så att han kunde dra sig fram. Men det var si och så med kosthållet, vilket framgår av det faktum, att han insjuknade i skjörbjugg.

Men som alla unga konstnärer längtade Havne ut i världen. Han fick ett stipendium 1921, så att han kunde tillbringa en tid hos A Shote i Paris. Därefter begav han sig ut på milsvida vandringar i Frankrike och Spanien samt Italien för att 1923 återvända till Paris för studier vid Académie de la Grande Chaumiére.

Det berättas att Havne under sin paristid "upptäcktes" av en fransk konstnär, som genast insåg, att Havne var en konstnär av rätt ovanligt slag. Medan hans svenska kamrater hånade honom för hans bortkommenhet och påstod att han inte hade någon möjlighet att få ställa ut sina arbeten på den stora höstsalongen i Paris. Men den franske beskyddaren tog några av Havnes konstverk till salongen, fick dem hängda - och de blev sålda för ganska fina belopp. Vilket inte blev fallet för hans hånfulla svenska kollegor.

Det började ljusna. Han återvände hem till Sverige, deltog i utställningar i Örebro, Sundsvall och Luleå samt inte minst i Liljewalchs konsthall 1925. Där slog han igenom, uppmärksammades av såväl publik som kritiker och ansågs med all rätt att vara något mer än en förhoppning.

Under vissa perioder vistades Havne i hembyn, och det kan nämnas, att han fick äran att måla altartavlan i hembygdens kyrka 1927. Den har rubricerats "Fariséer". Och kanske var det framgången på detta område som kom Kalls församling att anlita honom för den stora altarmålningen "Moder, se din son" 1932.

Det bör naturligtvis inte heller förglömmas att han åtskilliga gånger var representerad i gamla SJKs utställningar här i Östersund. Han uppmärksammades visserligen, men höjdes knappast ill skyarna. Det var först när han sista gången utställde i Sällskapetets regi, som han kröntes till höstutställningens förnämste konstnär. Ingen blir ju på en gång profet i sitt fädernesland - det tog ju också tid för Pelle Havne. Och de som nu har nöjet att ha en Havne-tavla på sin vägg, vet både vad den betyder och vad den kostar.

Pelle Havne blev inte gammal. Han avled några dagar före nyårsafton 1935 - endast 42 år gammal. Kanske hade de strävsamma fattigmansåren undergrävt hans hälsa. Han hann knappast erfara det erkännande, som några i samtiden och många enskilda långt senare skänkte honom.

Det är bara detta som är så sorgligt, att han numera tycks vara bortglömd hos det stora flertalet. Men det betyder kanske mindre. Huvudsaken är nog att han har en säker förankring i vår konsthistoria. Och är älskad och beundrad hos dem som har förmånen att äga något av hans alltmera sällsynta verk.

Per Nilsson-Tannér